

Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu

**Alewism From Past To Present
I. Internationa Symposium**

03-05 Ekim / October 2013

Editör

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI

2. Cilt

Bingöl Üniversitesi Yayınları
2014

KEMALİZM VE SÜNNİ-MÜSLÜMAN TOPLUMUN ÖTEKİLEŞTİRDİĞİ VE KİMLİKSİZLEŞTİRDİĞİ ALEVİLER/ALEVİLİK

M. Fatih ÇİÇEK*

“Alevi sorunu; inanç kaynaklı kimliklerini gerçekleştiremeyen, gerçekleştirmeleri bizzat devlet tarafından engellenen, devlet bütçesi ve kadrolaşmasıyla yürütülen Sünnileştirme şeklinde sistematik bir asimilasyona tabi tutulan 15 milyonu aşkın Türkiyeli Alevi yurttaşın uğradığı bir ezilme ve dışlanma sorunudur.”

Erdoğan Aydın

GİRİŞ

Samuel P. Huntington, ‘Medeniyetler Çatışması’ adlı çalışmasında Kemalizm ile bütünleşen Türkiye örneğini ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. 19. yüzyıl ile özdeş hale gelen ulus-devlet anlayışının Türkiye’de Kemalizm ile uygulanmaya çalışıldığını ancak yarattığı sağlıksız sonuçlarla başarısız olduğunu ifade ederken; Kemalizm’in yeni bir toplum yaratma projesinin başarısız bir sonucu olarak Türkiye’nin nasıl kimliksiz bir toplum haline geldiğini belirtiyor.

Huntington, Türkiye toplumunun hedeflediği Avrupa’ya kilitlenmiş olan gözleri ile zihninden silemediği büyük Osmanlı özlemi arasındaki iklimden kurtulamayarak kimliksiz bir toplum haline gelerek şizofren bir toplum haline geldiğini ifade ediyor. Bugün geldiğimiz noktada ise; sonuçları itibariyle kısmen başarısız bir proje olsa bile Kemalizm, yarattığı yansımaları farklı olmakla birlikte bütün kimlikleri etkilemeyi başarmış ve varlığını bu kimlikler içerisinde sürdürmektedir. Türkiye’de yaşayan her toplum ve kimlik, Kemalizm’den etkilenecek kendine yeni bir kimlik yaratmaktadır.

Bu yeni kimliklerin varoluş sürecinden en çok etkilenen ve ötekileştirilerek kimliksiz hale getirilen hiç kuşkusuz Alevilik/Aleviler olmuştur. Aleviler, bir taraftan yeni yaratılmak istenen Türk ulusu içerisinde Türkiye’nin müstakbel Sünni-leri

* Atılım Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Öğrencisi

olarak kabul edilerek Sünniler tarafından kendileştirilmeye çalışılmış, diğer taraftan da Kemalizm tarafından laik sistemin müstakbel bekçileri haline getirilme projesiyle, her iki tarafın saldırısına ve asimilasyonuna maruz kalmışlardır. Bütün bu legal ve illegal politikalar sonucunda Aleviler/Alevilik kendi öz kimliklerini açıktan ifade etmekten çekinen veya kendi varoluş sürecini hazırlayan Kemalizm ile birlikte Stockholm Sendromu eleştirisini göze alarak yeniden var olma yolunu seçmiştir.

Etnisite olarak Türk, inanç olarak Sünni-Hanefi bir ulus yaratma projesi ile kurulan Cumhuriyet, haliyle bu projeye aykırı olabilecek bütün yaklaşımlara karşı sert bir politika izlemiştir. Etnik ve dinsel kimliklere karşı tahammülsüz ve hatta düşmanca yaklaşan devlet farklı etnik ve dinsel kimlikleri Kemalizm'e karşı ve alternatif olarak gördüğü farklı kimliklere karşı sürekli bir baskı politikası uyguladı. Türdeş, disiplinli veyalıtılmış bir ulus yaratmak, Kemalizm dışındaki muhtemel 'sadakat' odaklarını ortadan kaldırmanın bir yoluydu. Kemalizm'in hayal ettiği ulus devlet projesine diğer azınlık kimlikler ile birlikte Kürtler ve Aleviler tepki gösterdi. Kürtlerin Türkleştirme politikasına dair sergilemiş olduğu bu sert yaklaşım, akademik çalışmalar dahil olmak üzere geçmişte olduğu gibi bugünde birçok alanda ciddi sorunların ortaya çıkmasına yol açmaya devam etmektedir

Bu bağlamda yapılacak söz konusu bu çalışmada; Kemalizm'in Türkiye'de yeni bir ulus yaratmak adına Türk ve Sünni-Hanefi ulus projesi; Sünni-Müslüman toplum tarafından da zımnî olarak desteklenmesiyle ötekileştirilen ve kısmen de kimliksizleştirilen Alevilik/Aleviler ile ilgili ortaya çıkan sonuçlar izah edilmeye çalışılacaktır.

1. ALEVİLİK, ALİ VE 12 İMAM KÜLTÜNÜN ORTAYA ÇIKMASI

Aleviliğin din veya bir düşünce sistemi olduğu konusunda halen bir konsensus sağlanmış değil. Bu konsensüsü Aleviler kendi içerisinde sağlamadıkları gibi Aleviliğin dışında kalan dünyada sağlamadıkları görülmektedir. Bugünkü ülkemizdeki Alevilik yorumunun temeli 1.100 yılında Kürt olan Ebu'l Vefa Bağdadi tarafından Bağdat'ta atılmıştır. Vefailik olarak ifade edilen bu yorum Dede Garkın, Baba İlyas, Baba İshak, Bektaşiliğin piri Bektaş-i Veli, Osmanlı'nın kurucusu Şeyh Edebali ve Geyikli Baba'nın takip ettiği ve şekillendirdiği inanç koludur. Alevi inancı Orta Asya'daki Şaman, Mani, Budist gibi inançlardan da etkilenmekle birlikte Anadolu'ya gelen Aleviler Yezidi ve Zerdüş gibi inançlardan da etkilenerek bugünkü anlamını kazanmıştır. (Aydın, 2011: 149-151)

Alevilikteki Ali ve 12 İmam Kültü, 15.yüzyıldan sonra Anadolu'daki Alevi inancının Kerbela kültü ile tanışmasıyla ortaya çıkmaya başlamıştır. Aleviler kendi-

lerine dayatılan egemen güç karşısında duruşlarını ezilenden hakkı yenilenden yana olmanın geçmiştten getirdiği tavırla Kerbela olayında Ehl-i Beyt acısıyla içselleştirerek Ali ve 12 İmamı sembolize ederek bir kült haline getirmiştir. Aynı zamanda Ali ve 12 İmamı kendilerine manevi önderler ve kahraman yapmışlar. Bu kahramanları ve önderliği kendilerine karşı uygulanan asimilasyona karşı araçsal olarak kullanmışlardır. (Aydın, 2011: 151)

Alevilerin Ali ve 12 İmam kültleri ile tanışmaları Anadolu'ya yapılan göçler esnasında ki bu göçler uzun bir dönemi kapsamaktadır. Yol aldıkları coğrafyada etkilendikleri inançlar yoluyla olmuştur. Orta Asya'dan göç esnasında etkilendikleri Şaman, Budist ve Mani inançları ile birlikte Zerdüştlük, Yezidilik ve Şii inancıyla karşılaşılıyorlar. Bu göç esnasında 12 İmam ve Ali ve Kerbela kültleri ile tanışıyorlar. Bu kültleri kendilerine yakın bulan Aleviler bunları içselleştirip kendilerini bu kültler ile yeniden var etmişler.

Dikkat edilirse 15.yüzyıla kadar Alevilik yorumunda Ali kültünün olmadığını çok açık bir şekilde görülmemektedir. Çünkü Babailerin önderi Baba İlyas ki bir dönemin Alevi yorumunu temsil etmektedir. Dede Garkın Halifesi olan Baba İlyas'ın oğullarının birisinin adı Ömer'dir. Ömer babası ile birlikte asılmıştır. Bununla birlikte Baba İlyas'ın 4 halifesinden birinin adı da Osman'dır. Alevi ve Şia geleneğine ilk üç halifeye karşı duyulan olumsuz bakış ve bu üç ismin kullanılmıyor olması da bu döneme kadar Alevilikte Ali kültünün olmadığını ortaya koymaktadır. (Aydın, 2011: 152)

Alevilik, Selçuklu ve Osmanlı döneminden itibaren Anadolu'da kültürel heterodoksi (Bâtını) bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde Diyanet ve Aleviler arasında kendini gösteren Alevilik sendromu aslında geçmişteki Selçuklu ve Osmanlı'daki Alevi sendromunun bugüne yansımış halidir. Sünni-Hanefi anlayışın hakim olduğu Osmanlı'da Alevilik, fıkhî olarak Rafizilik, simgesel olarak da Kızılbaşlık olarak kendini göstermiştir. İttihat ve Terakki'yle başlayan Cumhuriyet sürecinde Türklüğün ve Sünniliğin temel olarak referans alınmasıyla birlikte bu sorunsal süreç Osmanlı'nın mirası olan Alevilik sendromu olarak yaşamaya devam etmektedir. (Bulut, 2011: 50)

2. ÖTEKİLEŞTİRİLEN ALEVİLER/ALEVİLİK

Anadolu'da Alevilerin ötekileştirme sürecinin tarihsel hafızası çok daha eski tarihlere dayanmaktadır. Ancak Osmanlı ve Safevi mücadelesi ile iyice belirginleşen ötekileşme süreci Çaldıran Savaşı ile belirgin bir hale gelmektedir. Yavuz Sultan Selim'in Safevi taraftarlığı yapacakları kaygısı ile Alevileri katliama tabi tutması insanlık tarihinin hafızasına yerleşmiş olan bir utanç vesikasıdır. Kerbela ile insan-

lıgın su kuyularına gömüldüğü süreç, özellikle Alevilik açısından tarihin birçok döneminde tekrarlandığı görülmektedir. Alevilerin/Aleviliğin ötekileşme süreci Cumhuriyet ile de devam ettiği görülmektedir. Sünni-Hanefi inancı ve Türk etnisite oluşturma hedefiyle bir ulus yaratma projesiyle kurulan Cumhuriyet için Alevilik/-Aleviler; bir sorun olmakla birlikte müstakbel Sünni-Hanefi ön kabulüyle ilk etapta tolere edilebilir olarak kabul edildikleri anlaşılmaktadır. Tıpkı müstakbel Türk olarak kabul edilen Kürtler ve diğer azınlık halklar gibi Aleviler de bu sürece tabi tutuldular.

Kemalizm, Alevilerin Sünnileştirmelerine dair bürokratik kısmını kendilerine görev telaki etmelerine karşın, söz konusu projenin toplumsal meşrutiyetini sağlama aşamasını Müslüman-Sünni topluma yüklemiştir. Bir inancın devlet katmanında ötekileştirilmesi kolay aşılabilir bir durum olabilir ancak eğer ötekileştirme toplum içinde yaygınlaşıp bir karşılık bulduğu takdirde bu karşı konulmaz bir olgu haline almış demektir. Bu bağlamda Sünnilerin toplumsal olarak Alevileri ötekileştirmeleri, Alevilerin hafızalarında ağır etkiler bırakmıştır.

3. KEMALİZM ELİYLE ÖTEKİLEŞTİRİLEN ALEVİ/ALEVİLİK

Ulus devlet anlayışı, birçok kimliğin yok edilmesine, yok edilemeyen kimliklerin ise ötekileştirilerek toplumsal olarak izole edilmeye tabi tutulması gibi ağır sonuçlar doğurmuştur. Ulus devlet anlayışı farklı coğrafyalar ve ülkelerde kendi var oluşunu farklı kimlikler ile ortaya koymuştur. Bu anlayış, Türkiye’de ise kendini Kemalizm kimliğiyle ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin ilanı Aleviler için bir umut olarak karşılandı. Ancak kısa bir süre sonra bu umut bir kâbusa dönüşmüştür. Çünkü Cumhuriyet, tek etnisite anlayışı ile yola çıkacağına karar verirken aynı zamanda tek bir din anlayışını da benimsemişti. Cumhuriyet (Kemalizm), modernleşme sürecini etnisite olarak herkesin Türk olduğu ve dini inanç olarak herkesin Sünni-Hanefi ön kabulüyle ilan edilmiştir.

Osmanlı’nın katı Sünni anlayışından dolayı Aleviler yüzyıllar boyunca katliamlar dahil bir çok sıkıntıya maruz kaldılar. Aleviler için laik bir anlayış ile kurulmuş olan Cumhuriyet, geçmişteki sıkıntıların bittiği anlamına gelmekteydi. Çünkü Fransa’da ortaya çıkan Laiklik anlayışı bütün dini inançlara eşit olarak yaklaşmayı taahhüt etmekteydi. Aleviler için bu anlayış kendi dini inançlarını özgürce yaşamaları anlamını taşıyordu. Dolayısıyla bu yeni süreç Aleviler için bir kazanım olarak öngörülmekteydi. Ancak teori ve gerçek her zaman aynı sonuçların ortaya çıkması anlamına gelmiyordu. Cumhuriyetin kuruluşu ile ortaya çıkan Kemalizm, bütün toplum için toplumsal bir mühendislik öngörmekteydi. Kemalizm’e göre Aleviler

Sünnileşecek ve Kürtler de Türkleşecekti. Ancak böyle bir sonuçla güçlü bir Türkiye meydana gelebilirdi. (Yeğen, 2012: 48)

Kürtlerin müstakbel Türk, Alevilerin müstakbel Sünni-Hanefi olarak tasavvur edilmeleri büyük bir projenin son halkasını oluşturmaktaydı. İttihat Terakki anlayışının Anadolu'yu Türkleştirme projesi daha önceki aşamaları kısmen de olsa başarılı bir şekilde sonuçlandırılmıştır. Bu öngörüyle Anadolu'daki Müslüman olmayan azınlık gruplar farklı yöntemlerle gönderilmiştir.

Anadolu'da yaşayan azınlıklara yönelik uygulamalar ilk olarak 1839 Tanzimat Fermanı ile Kürdistan bölgesinde yaşayan Hıristiyanlara yönelik başlamıştı Özellikle Botan Miri Bedirhan Bey döneminde Süryanilere, Nesturilere ve Keldaniler yönelik katliamlar yapıldığı bilinmektedir. 1915 yılından önce Kürdistan, katliamlar ve baskı yöntemiyle Nasturiler'den, Süryaniler'den ve Keldaniler'den arileştirilmiştir.(Mcdowall, 2004: 81)

Kürdistan'da kalan son büyük çoğunluk olan Ermeniler'de 1915'te de soykırım gibi bir yöntemle yurtlarından zorunlu göçe tabi tutularak Anadolu dışına çıkarıldılar. Bunun ilk provası 1913-1914 yılları arasında ege bölgesindeki Rumların farklı yöntemlerle rahatsız edilerek göçe zorlanarak yapılmıştır. (Hür, 2012: 192, 260)

Anadolu'da bir diğer önemli yoğunluğa sahip Rumlar ise 23 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşmasıyla mübadeleye tabi tutuldular. Bu vesileyle bir milyonu aşkın Rum Yunanistan'a gönderildi. Bu politikalar Cumhuriyetin modernleşme veya Kemalizm'in tek ulus anlayışının tamamlanması öngörüsüyle aralıksız devam etmekteydi. 11 Kasım 1942 tarihinde çıkarılan "Varlık Barışı" vergisiyle Azınlıklara yönelik malvarlıklarının tamamına yönelik vergilendirilmesi ve Anadolu'da (Erzurum Aşkale) taş ocaklarında çalıştırılma yöntemiyle azınlıklara baskı uygulandı. (Karabulut, 2005: 325-329)

Mübadeleye tabi tutulmayan Rum ve azınlıklar da 6-7 Eylül 1955 tarihinde yoğun olarak İstanbul'da yaşanan saldırılarla göçe zorlandı. 6-7 Eylül olayları olarak tarihe geçen bu vaka; Kıbrıslı Türklere yapılan baskılar ve Selanik'teki Atatürk'ün evinin yakıldığına dair yapılan yalan haberlerle başladı. Azınlıkların yaşadığı semtlerde Rum, Ermeni, Yahudi işyerlerine yönelik yağma ve talan yapıldı. 7 Eylül sabahına kadar süren saldırılarda farklı raporlardaki ifadelere göre 11 veya 15 kişi yaşamını yitirmiş, aralarında kilise ve havraların da bulunduğu 5.000'den fazla taşınmaz tahrip edildi ve milyonlarca dolarlık mal sokaklara saçılıp, yağmalanmıştır. Kiliselerin içindeki kutsal eşyalar tahrip edildi ve İstanbul'da 73 Rum Ortodoks kilisesinin tamamı ateşe verildi. Birçok kadının tecavüz olayını gizlemesi muhtemel olmakla birlikte Balıkçı Hastanesi açıklamasına göre 60 kadın, tecavüz nedeniyle tedavi edilmiştir. (Gürcan, 20006: 89-95)

Müslüman olmayan azınlıklara yönelik projenin büyük bir kısmı hayata geçirilmişti. Projenin son halkası olan Kürtler ve Aleviler ise müstakbel Türk ve Sünni olarak öngörölmüş ve asimilasyon politikaları ile süreç tamamlanacaktı. Nihal Atsız, 1944 yılında mahkemede “Türk ırkı oluk gibi kanı ve sayısız emeği pahasına yurt edindiği Türkiye’ye göz dikenleri ne yapabileceğini göstermiştir. 1915’te Ermenileri, 1922’de Rumları bu ülkede yok etmiştir. Ya Türklük içinde erir, Türklüğü kabul edersiniz yahut yok edilirsiniz.” (Aydın, 2011: 225) şeklinde ifadesi bu süreci en iyi şekilde açıklamaktadır.

Kemalizm’in modernleşme süreci Dersim’de kendini acı sonuçlarıyla açıkça belli etmişti. Medenileştirilmesi gereken bir halk olarak görölen ve çoğunluğu Alevi olan Dersimliler büyük bir katliama tabi tutuldu. Ortaya çıkan son resmi belgelerden de anlaşılacağı gibi 13 bin kişi her türlü vahşet uygulanarak katledildi. Mağaralarda saklanmış olan Alevilerin bulunduğu mağaraların girişleri kapatılarak ateşe verildi. İhsan Sabri Çağlayangil hatıratında “Mağaralara iltica etmişlerdi. Ordu zehirli gaz kullandı... Bunları fare gibi zehirledi. Yediden yetmişe o Dersim Kürtlerini kestiler. Kanlı bir hareket oldu. Dersim davası da bitti. Hükümet otoritesi köye ve Dersim’e girdi. Dersim böyle bitti.” (Kızıl, 2009)

Dersim katliamı Alevilerin ötekileştirilme sürecinin en kanlı ve acımasız örneğini oluşturmaktadır. Bu sürecin tamamlanması için öncelikle 1935 yılında Dersim (Tunceli) Kanunu çıkarıldı. Söz konusu kanun Dersimlilerin medenileştirilmesine dair projenin tamamlanması için Dördüncü Genel Müfettişliği’ne geniş yetkiler verilmiştir. Bu yetkiler; köylerin yakılması, boşaltılması, ilçelerin sınırlarının değiştirilmesi, idam kararların onaylanması gibi olağan üstü yetkilere sahiptir. 1938 tarihindeki Savunmacı Dersim İsyanı sonucunda Seyit Rıza’nın yaşının küçültülerek ve oğlunun ise yaşının büyütülerek idam edilmesi bu yetkilerin nasıl kullanıldığına dair önemli örneklerdendir. Dolayısıyla Kemalizm’in kurguladığı tek ulus ve tek din anlayışı, insani ve hukuki bütün sınırların ötesine geçmekten tereddüt etmemiştir. Kemalizm Kürtlere, Türk olma kimliğini biçtiği gibi Alevilere de Hanefi-Sünni olma kimliği biçerek bu uğurda her türlü zorbalıktan ve hukuksuzluk-tan çekinmemiştir. (Baluken, 2012:4), (dersimnews, 2011), (Beşikçi, 1990: 18-28,53-70)

4. KEMALİZM’İN ALEVİLERE BİÇTİĞİ KİMLİK: SÜNNİ-HANEFİLİK

Cumhuriyet ile birlikte Kemalizm etnik ve dini olarak tek bir ulus yaratma öngörüsüyle yola çıktığı konusu yukarıda izah edilmektedir. Bunun için kendi kurguladığı yeni kimlikleri topluma giydirmek için programlar ve bu programların uygulanması projeler uygulamıştır. Kemalizm yeniden yaratacağı ulus için etnik olarak Türk dini olarak Hanefi-Sünni kimliğini öngörmekteydi. Bu süreçte yapacağı bütün

politikalar bu yönde olmuştur. Erdoğan Aydın'ın ifadesiyle Kemalizm “Bu bağlamda tıpkı Kürtleri Kürt olarak kabullenmemek-teki reflekste olduğu gibi, Alevilerin de kimlikleriyle eşit haklı vatandaşlar olarak kabullenilmediği, bir kere daha ilan edilmiş olmaktadır. Devlet, Alevileri kabullenmemektedir, çünkü Aleviler, devletin Türkiye’ye biçtiği kimliğe yani Türk ve Sünni/Hanefi bileşiminin dışında kalmaktadır.” (Aydın, 2011: 331)

Kemalizm, 1925 yılında çıkarılan Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına ilişkin kanununu, Alevilerin kendi dini kimliklerinin yaşamaması için önemli bir araç olarak kullanmıştır. Kemalizm burada toplumu laikleştirme propagandasıyla gerçekte Sünni-Hanefileştirmeyi hedeflemiştir. Toplumun genel algısı olan Tekke ve Zaviyeler kanununun Sünnilere yönelik olarak daha ağır kullanıldığı gerçeği yansıtmaktadır. Çünkü Tekkeler (medreseler) Kürtlerin, Kürt kimliğinin İslami bir kimlik ile baskılanması için önemli bir araçtı. Dolayısıyla söz konusu kanun daha çok Alevilik kimliğinin asimilasyonu için kullanılmıştır. Cumhuriyet tarihine baktığımız Alevilerin inançsal mekânların tamamen unutulması ve son yıllarda talep edilir bir şekilde ortaya çıkması bunu açıkça ortaya koymaktadır.

“Türkiye’nin %99’u Müslüman’dır” şeklindeki propagandası, devlet erkânının ürettiği faşist baskılamının bir diğer önemli örneğidir. Devlet, bu söylemiyle Alevi kimliğin inkârı ve yok sayılması politikasını ön kabulünü beyan etmektedir. Ayrıca Alevilik nedir gibi soruların ve buna dair açıklamaların Sünni ilahiyat tarifıyla yapılmasının tarihsel sürecin toplumsal hafızaya nasıl işlenmek istediğinin bir diğer örneğidir. Aleviler bu şekilde yoğun bir psikolojik ve sosyolojik asimilasyona tabi tutulmaktadır. Ancak bütün bu yöntemlerin sonunda ortaya çıkan sonuç Alevilik kimliğinin yok edilemediği gerçeğidir. Aslında tarihsel olarak Alevi kimliğine baktığımızda bu projenin gerçekleşmeyeceği de aşikârdır. Çünkü Alevi kimliği temel olarak muhalif bir kimliktir ve baskılara karşı kendisini koruma refleksi taşımaktadır. Çoğu zaman pasif korumaya geçerek bunu yapmaktadır. Kemalizm’in ötekileştirme ve asimilasyon politikalarına karşı 1990’li yıllara kadar daha çok kimliğini gizleyerek varlığını sürdürme yolunu tercih etmiştir.

Sonuç olarak Kemalizm’in modernleşme sürecinde Aleviliğe ve Alevilere biçtiği kimlik Sünni-Hanefi kimliğidir. Kemalizm, Alevilere yönelik yeni kimliği yaratırken;

- 1- Sürekli bir Şeriat propagandasıyla kesintisiz bir korku yaratmak,
- 2- Okul’daki Sünni eğitim anlayışıyla psikolojik ve sosyolojik baskı ve ötekileştirme,

- 3- Özellikle resmi cenazelerin Sünni geleneklere göre defnedilmesi ve camilerde resmi cenaze namazı kıldırılması
- 4- Alevi köylerine camii yaptırılması
- 5- Zorunlu din dersinin öğretilmesi şeklinde özetlenebilir.
- 6- Son olarak yakın zamanda gerçekleştirilen eğitim reformuyla orta eğitimde seçmeli dini ağırlıklı derslerin konulması (Kemalizm yeni şekliyle Alevilere geçmişten gelen refleksiyle davranmaya devam ediyor)

Kemalizm, bütün bu resmi yöntemlerle birlikte Sivas'ta, Maraş'ta, Erzincan'da, Çorum'da ve İstanbul Gazi, Ümraniye semtlerinde yapılan katliamlara göz yumulması şeklinde gayri resmi bir şekilde de Alevilere yönelik tutumlardan kaçınmamıştır. Bununla birlikte Dersim isminin Tunceli (Devletin Tunç eli üzerinizde mesajı) olarak değiştirilmesi, Dersim katliamında önemli bir rolü olan pilot Sabiha Gökçen isminin havaalanına verilmesi, yine Dersim katliamında önemli rolü olan İsmet İnönü'nün isminin Dersim'de çeşitli yerlere verilmesi şeklinde, diktatör rejimlerinin önemli bir göstergesi olan kişi isimlerinin varlık psikolojisi hissettirilmesi şeklinde baskı geçmişte olduğu gibi günümüzde halen devam etmektedir. Yapılacak 3. Boğaz köprüsüne Yavuz Sultan Selim isminin verilmesi bu psikolojik baskılamaya yönteminin halen devam ettiğine dair çok açık bir örnektir.

5. SÜNNİLİK/SÜNNİ MÜSLÜMAN TOPLUM ELİYLE ÖTEKİLEŞTİRİLEN ALEVİ/ALEVİLİK

Alevilerin ötekileştirilmesi Kemalizm ve Sünniliğin zımnen birlikte hareket etmesiyle gerçekleştirilmiştir. Kemalizm elinde bulundurduğu devletin güçlü enstrümanlarını toplumsal mühendislik yönünde kullanmaktadır. Diğer taraftan toplum içinde Sünni propagandayla Alevilerin ötekileştirilmesini de kolaylaştırmaktadır. Sünnilik/Sünniler, toplumda bir kimliğin ötekileştirilmesini sağlayacak hikâyeleri ve söylemleri yaygınlaştırarak Alevilerin ötekileştirilmesini meşrulaştır-maktadır.

Ötekileştirme hikâyeleri toplumdan topluma farklılık gösterse de aslında aynı mesajı verilmektedir. Verilen mesaj öteki kötüdür, ahlaksızdır ve öteki olmayı hak ediyor anlamı taşımaktadır. Aslında tarihsel sürece baktığımızda ötekileştirme her toplumda var ola gelmektedir. Örneğin Komünizme karşı da benzer hikâyeler üretilmiştir. Bu meşrulaştırma uydurma örneği Rusya'da evli bir kadın yabancı bir erkeği içeri alırsa kapıya şapkayı takarak eve gelecek kocasına bu mesajı vermektedir şeklinde verilmiştir. Yani avdan veya işten dönen koca, kapıda şapkayı görünce evde yabancı bir erkeğin olduğu anlayan koca namus kaygısı taşımadan yabancı erkeğin

kendi evinden çıkmasını bekliyordu. Bu şekilde komünizm aşlında ahlaki bir değer taşımadığı propagandası yapılıyordu. Bu ve buna benzer hikâyeler ötekileştirilmek istenen bütün kimliklere karşı farklı toplumlarda farklı hikâyeler ile yapılmaktadır.

Sünniler/Sünnilik tarafından da buna benzer asılsız hikâyeler üretilerek Kemalizm tarafından Aleviler/Aleviliğin ötekileştirilmesine meşrutiyet kazan-dırılmaktadır. Bunun en ilginç olanı, Adalet Bakanı Şevket Kazan tarafından ifade edilebilecek kadar ciddi bir şekilde toplumsal hafızaya işlenmiş ‘Mum söndü’ oyunudur. Hikâyeye göre dönemsel olarak Aleviler, toplanıp ışıkları söndürüp kimlik sorgulanmaksızın cinsel ilişkiye girmeleridir. Bu ve benzer hikâyeler ile Aleviliğin toplumsal hafızada ahlaki bir değersizleştirme yapılarak ötekileştirilmiştir. Aynı zamanda Alevilerin boy abdesti almadıkları ve dolayısıyla kestikleri hayvanın etinin ve yapılan yemeklerin haram olduğu şeklinde tanımlamalar olmaktadır. (Sezgin, 2013)

Ötekileştirme kendisini hayatın her noktasında belli etmiştir. Rabia Gezer’in ifadesiyle “İlkokul çağındaki bir çocuk için "senin dudakların kuru değil oruç değil-sin" incitici. Bir yerlerde birileri Alevi olduğu için öldürüldü lafı “korkutucu”. Sakın Aleviyim demeyin lafı “aşağılayıcı”. Ve şimdilerde hak etsen bile hiçbir noktaya g-elememeye sebep oluşu “tikindirici”. Ama yinede insan olun ve insanı sevin öğüdü hem hümanist ama bir o kadarda çekimsiz. Bunların hepsinde öteki olmak kötüydü.” ötekiydi Aleviler. (Gezer, 2013)

Aleviler için Türkiye’den uzak olunca çok fazla şey değişmiyordu. Almanya’da yaşayan Mesut Keskin için de durum pek farklı olmamıştır. Keskin, kendi içinde olduğu durumu özetlerken; “Genelde herkes kendi cemaatinde olduğu için buradaki (Almanya) durum farklı. İlk etapta yabancı (Türkiyeli) olarak ötekileştirildiğimi hatırlıyorum; ilkokulda bazıları beni dışlıyordu, çoğunluk değil. Burada Sünni Türklerin bulunduğu bir mahallede yaşadığımda da aslında bir azınlık tarafından ötekileştirildiğimi veya dışlandığımı hatırlıyorum, o da dahası arkadaşlar arası olan kavgalarda. Belki çoğunun ön yargısı ve antipatısı vardı, ama çok azı bunu dile getiriyordu. Alevilerin Kemal’e sığınması, kendi deyimiyle "dincilerin şerrindedir". Kemalist devlet Alevileri Osmanlı gibi ezmemiş sadece nefes aldırmıştır. Okullarda Aleviliğe dair herhangi bir eğitim, ders görmemiş, buldukları metropollerde, kendi bayramlarında lokmalarını, aşure çorbalarını gizlice dağıttıklarını dile getirirler.”(Keskin, 2013)

Alevilerin ötekileştirmeleri ve kimliklerinden utanç duymalarını sağlamak gibi yaklaşımlar hayatın her anında kendini göstermiştir. Eşref Suroğlu bu konuyu şu sözlerle ifade etmektedir; “ Çalıştığım kamu kurumunda arkadaşlarım beni biriyle tanıştırırken ‘Eşref Alevidir ama iyidir’ şeklinde hakaret dolu ifadelerin rahatsızlığı beni hayatın her anında takip ediyor.” (Suroğlu, 2013)

Bütün bu yaşanmışlıklarla birlikte Alevilerin ötekileştirilmesi ve kimliksizleştirilmeleri politik yaklaşımlarla da deven etmiştir. Sünni Kürtler ile Kürt Alevilerin birbiriyle olan iletişimlerini koparmak adına Kürt Alevilerin 1925 yılında Şeyh Said isyanına destek vermedikleri şeklinde gerçeği yansıtmayan tarihi hikâyelerde uydurulmuştur. Evet, 1925 yılındaki Şeyh Sait isyanına destek vermeyen Kürt Aleviler de olmuştur. Ancak aynı zamanda bu isyana destek vermeyen Kürtler de olmuştur. Şeyh Said'in oğlunun yaptığı açıklamaya bakıldığında Seyit Rıza'nın gönderdiği askeri yardım hükümet güçlerince engellendiği ve bu vesileyle yardım ulaşamadığı rahatlıkla ifade edilebilir. Ayrıca 1938 yılında Suriye'de bulunan Şeyh Said'in kardeşi Molla Abdurrahim de yardıma gelirken, yolda ancak Diyarbakır'da bir tarlanın içinde arkadaşları ile birlikte yakılması karşılıklı yardım niyetinin olduğunun ancak koşulların bunun gerçekleşmesine mani olduğunu görülmektedir.

Kemalizm toplum tarafından kabul edilir sözlü ve yazılı propaganda araçlarını kullanarak Alevilerin ötekileştirmesini sağlamış ve Sünnilerde yaratılan bu tarihsel yanlış öğretileri içselleştirerek Alevilerin ötekileştirilmesinde belirleyici rol oynamıştır.

6. STOCKHOLM SENDROMU GERÇEĞİ

Türkiye'de söz konusu Alevilik tartışması olunca ilk akla gelen Alevilerin yıllardır CHP'yi destekledikleri ve dolayısıyla bunun bir Stockholm Sendromu olduğu şeklinde açıklamalarıdır. Yani ifade edilmek istenen; Dersim katliamının CHP'nin eliyle yapıldığı ve dolayısıyla Alevilerin neden CHP'yi desteklediklerine dair çelişkinin açıklanmasıdır. Oysa Dersim katliamında CHP'nin rolü olduğu kadar Celal Bayar ve dolayısıyla Adalet Partisi'nin de rolü vardır. Devlet yani Kemalizm bütün siyasi fikirleriyle ve kadrolarıyla bu sürecin içinde aktif rol oynamıştır.

Kaldı ki burada gerçekten bir Stockholm Sendromu söz konusu değildir. Stockholm Sendromu'nda; soyguncular ve rehineler arasında yaşanan olay ve sonrasında rehinelerin soyguncuların haklılığına olan inancıyla gönüllü bir desteğe ve birliğe dönüşmüştür. Oysa Alevilerde gerçekleşen şey tamamen farklıdır. Kemalizm yüzyıllardır Alevileri kılıçtan geçirmekten çekinmeyen Sünniliği, Aleviliğe karşı sürekli bir tehdit aracı olarak kullanmıştır. Sürekli Şeriat gelecek propagandası Alevileri zorunlu olarak laiklik vadeden Cumhuriyet ve onun temsilcisi olan CHP'nin yanında yer almaya sevk etmiştir. Burada Alevilerin kötünün iyisine razı olmaları şeklinde bir seçime zorlanmaları söz konudur. Dolayısıyla burada gönüllü bir birliktelikten ziyade zorunlu bir birliktelik vardır. Deyim yerindeyse "ölümü gösterip sıtmaya razı etme" hadisesi Alevilerin içinde bulunduğu durumu izah etmek için yerinde bir söz olacaktır. Alevilerin Stockholm Sendromu yaşadığına dair ortaya atılan görüşleri bu ilişki çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir.

SONUÇ

P. Huntington, ‘Medeniyetler Çatışması’ adlı çalışmasında ifade ettiği üzere isimlendireceğimiz Türkiye’nin yeniden yaratılması bir diğer ifadeyle Türkiye’nin kimliksizleştirme projesinden Kürtler’le birlikte en çok etkilenenler Aleviler olmuştur. Alevilerin önemli bir kısmının Kürt olduğunu düşündüğümüz zaman bu etkilenmenin ölçüsünün daha da arttığı gerçeğinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Kemalizm’in bu kimliksizleştirme süreci öncelikle Alevilerin kendi kimliklerinden soğutulması hatta nefret ettirilmesi halinde olmuştur. Bu sebeple Alevilerin, Dersim operasyonuna tabi tutulmalarıyla vahşi olduklarına dair toplumun inandırılması hedeflenmiş ve bununla birlikte Sünnilerin Aleviler için tehlike olacağı şeklinde Şeriat propagandasıyla Kemalizm’in ön mevzilerinde bekleyen koruyucu olmaları sağlanmıştır. Bu sebeple Kemalizm kendilerine gelebilecek saldırılara karşı öncelikle Alevileri kullanmaktadır. Kemalizm, sürekli olarak Sünni iktidarın korkusunu (Şeriat gelecek şeklinde) pompalayarak, Alevilerin Sünni iktidara karşı daha az kötü olan Kemalizm’e sığınmalarına yol açmaktadır.

Kemalizm ve Sünniliğin bu zımnı uzlaşmasında Sünniler/Sünnilik ise Aleviliği, ahlaki yönden olumsuz yaparak toplum içerisinde Aleviliğin itibarsızlaştırılması yapılarak Aleviler ötekileştirilmektedir. Bütün bu sonuç sürecinde Cumhuriyet tarihi boyunca Aleviler ciddi bir şekilde ötekileştirilmiştir. Bu ötekileştirme zaman içerisinde ciddi boyutlara vararak kimliğin gizlenmesi ve bir süre sonra kimliğin unutulması veya kimliğin bir sonraki nesile aktarılmaması gibi bir sorun ortaya çıkmaktadır. Ancak 1990’lı yıllardan itibaren Aleviler/Aleviliğin kendi kimliklerinin açıkça ifade etme süreci yeniden canlandığı görülmektedir. Alevilerin kimliklerini açık bir şekilde yaşamaları ve kendisi öznel kimliklerine dair yasal haklarının yeniden talep etmelerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan önemli olanları, Türkiye’nin Avrupa Birliği sürecinde yaşadığı demokratikleşme ile birlikte 90’lı yılların sosyo-politik yönlerinin aleviler üzerine ve daha da genelde Türkiye toplumunda kentleşme göç ile birlikte yaşanan değişim ve yurtdışında ciddi bir Alevi diasporasının oluşmasıdır

Sonuç olarak Alevilerin Sünnileştirilmesi, ötekileştirilmesi ve bunun sonucu olarak kimliksizleştirilme politikası, tarihsel olarak Osmanlıda 1. Murat’tan itibaren Cumhuriyet ile birlikte Kemalizm eliyle ara vermeksizin devam etmektedir. Bu süreç içerisinde özellikle Cumhuriyet döneminde Kemalizm ve Sünniliğin zımnı İşbirliğiyle ötekileştirme politikaları ile zirveye ulaşmıştır.

Bugün Alevilerin yaşanan birçok muhalif toplumsal olaylarda kendine yer bulmasının nedenlerini anlamak adına sosyolojik ve politik çalışmalar yapılmalıdır. Gezi eylemleri olarak adlandırılan toplumsal olayda Alevilerin yoğunluklu olarak

katılmaları ve hayatını kaybedenlerin çoğunun Alevi olması, Alevilerin sorunlarının toplumsal bir patlama noktasına geldiğini göstermektedir. Devletin halen Alevilere karşı değişmez tutumunu sergilemesi de toplumsal barış sürecini zora sokmaktadır. Yapılacak 3.köprüünün Yavuz Sultan Selim olarak adlandırılması da devletin Osmanlı'dan kalma hafızasını koruduğunu göstermektedir.

Cemevi'nin halen ibadethane olarak kabul edilmemesinin vermiş olduğu psikolojik travma devam ederken devletin Cami ve Cemevi'ni aynı kampüste yapmasına dair girişimleri de Alevilere dair asimilasyon politikasının sona ermediğini göstermektedir. Bir Alevi vatandaşın ifadesiyle "Bütün Aleviler karşı çıkmıyor bu projeye... Ancak ben karşı çıkanlardayım. Cemevi'ni camiye yapıştıran bu projeye Alevilere verilmek istenen mesajın farkındayım. Bu projeye imza atanlar demek istiyorlar ki: Meşru ibadethane camidir. Cemevi de meşru bir ibadethane statüsünü ancak bir camiye eklenilerek kazanabilir. Ben işte bu mesaja karşıyım. Bunu kabul etmiyorum." (Hakan, 2013) Devletin Alevilere dair yapacağı bir şeyi varsa onu da ben yaparım mantığı ile yoluna devam ettiğini göstermektedir.

Günümüzde Kemalizm el değiştirmiş, isim değiştirmiş ancak Alevilere yönelik algı tutum davranış ve uygulamalar değişmemektedir. Yakın gelecekte Alevilik sorununun çözümü ufukta gözükmemektedir. Yüzyılların sorununun bir çırpıda çözülmesini ummak elbette hayalperestliktir. Ancak Alevilerin ötekileştirilmesi, yalnızlaştırılması, yok sayılması ve daha ilerisi şiddetle yok edilme gibi yöntemlerin tümüne maruz kalmalarına rağmen yüzyıllardır hoşgörü, barış, kardeşlik özlemini canlı tutuyor olmaları, ortak bir gelecek kurmanın halen mümkün olduğunun önemli bir göstergesidir. Maalouf'un ifadesiyle; farklı kimlikler tanınmayıp, söz konusu kimlikleri ötekileştirerek ölümcül hale getirildiği zaman, kendi öteki gören kimlikler birer çatışma aracı haline dönüşmektedir. Fakat farklı kimliklerin birer zenginlik olarak kabul görmeleriyle birlikte sağlıklı bir yaşam alanı yaratılabilirse o zaman farklılıkların ortak bir gelecek kurması adına anlamlı hale gelebilir.

KAYNAKÇA

AHMAD F. (2007) *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. (2.Baskı), (S.C.Karadeli). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

AYDIN, E.(2011). *Kimlik Mücadelesinde Alevilik* (4.Baskı.), İstanbul: Kırmızı Yayınları.

BESİKÇİ, İ (1990). *Dersim Kanununun (1935) ve Dersim Jenosidi*. İstanbul: Belge Yayınları.

BRUÏNESSEN, M. V. (2011) *Kürtlük, Türklük, Alevilik, Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri*. (9.Baskı). (H.Yurdakul Çeviri). İstanbul: İletişim Yayınları.

BULUT, F.(2011). *Ali'siz Alevilik* (4.Baskı). İstanbul: Berfin Yayınları.

ECEVİTOĞLU, P. ve Ayhan Y. (2013). *Aleviler 'Artık Burada' Oturmuyor!* Ankara: Dipnot Yayınları.

GÜRCAN, G. (2006) *6-7 Eylül 1955 Olayları*. Yüksek Lisans Yeterlilik Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

HAKAN A. (10 Eylül 2013. Sıralı Tam Liste: *İşte Kaybetme Nedenleri?* Hürriyet,

HUNTINGTON, S.P. (2010) *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. (VII. Baskı), İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

HÜR, A. (2012a) *Öteki Tarih I, Abdülmecid'den İttihat Terakki'ye*. (7.Baskı), İstanbul: Profil Yayıncılık.

HÜR, A. (2012b). *Öteki Tarih II, Mondros'tan İzmir Suikastı Davası'na*, İstanbul: Profil Yayıncılık.

KALELİ, L. (2000). *Alevi Kimliği ve Alevi Örgütlenmeleri*. İstanbul: Can Yayınları.

KARABULUT, K. (2005) *11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi'ne Bir Bakış*. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Cilt 11(27), 325-339

KIZIL, M. (18 Kasım 2009). *CHP'nin Dersim Açılımı*. İskenderun.org.

MAALOUF, A. (2012) *Ölümçül Kimlikler*. (A.Bora Çeviri), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

MC DOWALL, D. (2004). *Modern Kürt Tarihi*. (N. Domaniç, Çeviri), Ankara: Doruk Yayıncılık.

OCAK, A.Y. (2011). *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Gelişimi*. (5.Baskı), İstanbul: Dergah Yayınları.

TBMM Tutanak Dergisi, *Dönem 24, Birleşim 46, Cilt.39* (Aralık 2012)

TİMUROĞLU, V. (2013). *Simavne Kadısoğlu Şeyh Bedreddin ve Varidat*. İstanbul: Su Yayınları.

YEĞEN, M. (2009). *Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşlığa, Cumhuriyet ve Kürtler*. (4.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

YEĞEN, M. (2011). *Son Kürt İsyanı*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.iskenderun.org/makaledetails.isk?ID=537> 14.09.2013

<http://liberteryen.org/2011/11/varlik-vergisi-faciiasi/> 14.09.2013

<http://dersimnews.com/dersim38/seyit-riza-idam-edildiginde-kac-yasindaydi.html> 14.09.2013

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil3/bas/b046m.htm> 14.09.2013

Bireysel Görüşmeler

1- Eylem Sezgin, 11 Mayıs 2013

2- Eşref Suroğlu, 10 Haziran 2013

3- Rabia Gezer 20 Haziran 2013

4- Emrah Kılınç, 05 Eylül 2013.

5- Mesut Keskin 08 Eylül 2013

6- Serdar Kılınç, 25 Nisan 2013